

AKT VOSITALARI ORQALI O‘QUVCHILARDA KREATIV FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISH

Ne‘matov Oybek Erkin o‘g‘li

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

Boshlang‘ich ta‘lim nazariyasi kafedrasida assistent o‘qituvchisi

E-mail: oybek.nematov1991@gmail.com

Mo‘minova Sevinch Yoqub qizi

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

“Pedagogika” fakulteti Boshlang‘ich ta‘lim yo‘nalishi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20286807>

Annotatsiya: Mazkur maqolada axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) vositalari orqali o‘quvchilarda kreativ fikrlashni rivojlantirish masalasi ilmiy-pedagogik jihatdan tahlil qilingan. Zamonaviy ta‘lim jarayonida AKT vositalarining o‘rni va ahamiyati ortib borayotgani, ularning o‘quvchilarning mustaqil, tanqidiy hamda ijodiy fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirishdagi imkoniyatlari yoritilgan. Maqolada multimedia vositalari, elektron darsliklar, interaktiv platformalar, virtual laboratoriyalar va onlayn ta‘lim resurslarining ta‘lim samaradorligini oshirishdagi roli ko‘rib chiqilgan. Shuningdek, kreativ fikrlash tushunchasi, uning mazmuni va o‘quv jarayonidagi ahamiyati ilmiy manbalar asosida tahlil qilingan. Xorijiy va mahalliy olimlarning tadqiqotlariga tayangan holda AKT vositalarining o‘quvchilarda muammoli vaziyatlarni hal qilish, innovatsion g‘oyalar yaratish va jamoaviy ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirishga ta‘siri asoslab berilgan. Maqolada AKT asosidagi ta‘lim muhitining o‘quvchini faol subyektga aylantirishi va uning ijodiy salohiyatini ochib berishi ta‘kidlangan.

Kalit so‘zlar: AKT vositalari, kreativ fikrlash, raqamli texnologiyalar, interaktiv ta‘lim, multimedia vositalari, elektron darsliklar, virtual laboratoriya, mustaqil ta‘lim, innovatsion yondashuv, pedagogik texnologiyalar.

Bugungi globallashuv va raqamli texnologiyalar jadal rivojlanayotgan davrda ta‘lim tizimida innovatsion yondashuvlardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) ta‘lim jarayonining samaradorligini oshirish, o‘quvchilarning bilim olishga bo‘lgan qiziqishini kuchaytirish hamda ularning mustaqil va kreativ fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim vosita sifatida namoyon bo‘lmoqda. Zamonaviy jamiyatda har bir shaxsdan nafaqat tayyor bilimlarni egallash, balki muammolarga yangicha yondashish, innovatsion g‘oyalarni ilgari surish va ijodiy fikrlay olish ko‘nikmalari talab etiladi. Shu sababli ta‘lim tizimida kreativ fikrlashni rivojlantirish ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. AKT vositalari, jumladan, multimedia dasturlari, interaktiv platformalar, virtual laboratoriyalar, elektron darsliklar va internet resurslari o‘quvchilarning dars jarayonidagi faolligini oshiradi. Bunday texnologiyalar o‘quvchilarga axborotni izlash, tahlil qilish, taqqoslash va mustaqil xulosa chiqarish imkonini beradi. Natijada ular oddiy yodlashdan ko‘ra, ijodiy va tanqidiy fikrlashga ko‘proq moyil bo‘ladilar. Shuningdek, AKT asosidagi ta‘lim metodlari o‘quvchilarning individual qobiliyatlarini yuzaga chiqarish, jamoa bilan ishlash va muammoli vaziyatlarga yechim topish ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Bugungi kunda dunyo miqyosida ta‘lim tizimini modernizatsiya qilish, o‘quv jarayoniga innovatsion texnologiyalarni joriy etish va yosh avlodni zamonaviy bilim hamda ko‘nikmalar bilan qurollantirish muhim vazifalardan biri sifatida qaralmoqda. Ayniqsa, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining (AKT) jadal rivojlanishi barcha sohalar qatori ta‘lim tizimiga ham sezilarli ta‘sir ko‘rsatmoqda. Zamonaviy ta‘lim jarayonida

AKT vositalaridan foydalanish o'quvchilarning bilim olish faoliyatini samarali tashkil etish, ularning mustaqil ishlash qobiliyatlarini rivojlantirish hamda kreativ fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda. Chunki bugungi axborotlashgan jamiyatda har bir shaxsdan faqat tayyor bilimlarni egallash emas, balki yangilik yaratish, muammolarga noodatiy yondashish, tahliliy va ijodiy fikrlash talab etilmoqda.

Kreativ fikrlash – bu insonning mavjud bilim va tajribalar asosida yangi g'oya va yechimlarni yaratish qobiliyatidir. Ushbu ko'nikma o'quvchilarning intellektual salohiyatini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Kreativ fikrlashga ega bo'lgan o'quvchi muammolarni turli nuqtayi nazardan ko'ra oladi, yangicha fikr yuritadi va noodatiy qarorlar qabul qilishga intiladi. Shu sababli zamonaviy pedagogika oldida turgan asosiy vazifalardan biri o'quvchilarda aynan kreativ fikrlash kompetensiyalarini shakllantirishdan iboratdir. Bu jarayonda AKT vositalaridan samarali foydalanish katta imkoniyatlar yaratadi.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari ta'lim jarayonini interaktiv, qiziqarli va samarali tashkil etishga yordam beradi. Xususan, multimedia vositalari, elektron darsliklar, virtual laboratoriyalar, taqdimot dasturlari, animatsiyalar, internet platformalari hamda masofaviy ta'lim tizimlari o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Bunday vositalar orqali taqdim etilgan ma'lumotlar o'quvchi tomonidan tezroq qabul qilinadi va uzoq muddat xotirada saqlanadi. Shu bilan birga, AKT vositalari o'quvchilarning mustaqil izlanish olib borish, axborotni saralash, tahlil qilish va umumlashtirish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bu esa o'z navbatida kreativ fikrlashning shakllanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Bugungi kunda an'anaviy ta'lim usullari o'quvchilarning ijodiy salohiyatini to'liq namoyon etishga yetarli imkon bermasligi mumkin. Chunki faqat tayyor ma'lumotni o'zlashtirishga asoslangan ta'lim jarayonida o'quvchi passiv tinglovchi sifatida ishtirok etadi. AKT vositalari esa o'quvchini ta'lim jarayonining faol subyektiga aylantiradi. Masalan, interaktiv doskalar, onlayn testlar, elektron platformalar va virtual loyihalar orqali o'quvchilar mustaqil fikr yuritish, muammolarni hal qilish va ijodiy topshiriqlarni bajarishga jalb etiladi. Natijada ular o'z bilimlarini amaliyot bilan bog'lash, yangi g'oyalarni ilgari surish va jamoa bilan hamkorlikda ishlash tajribasiga ega bo'ladilar.

Shuningdek, AKT vositalari individual ta'limni tashkil etishda ham muhim ahamiyatga ega. Har bir o'quvchining bilim darajasi, qiziqishi va qobiliyati turlicha bo'lgani sababli, ta'lim jarayonida differensial yondashuvni qo'llash zarur bo'ladi. Elektron resurslar va raqamli platformalar yordamida o'quvchilar o'z imkoniyatlariga mos topshiriqlarni bajarishi, mustaqil ravishda qo'shimcha ma'lumotlarni izlab topishi mumkin. Bu esa ularning ijodiy va mustaqil fikrlashini yanada rivojlantiradi. Ayniqsa, loyiha asosida o'qitish, STEAM ta'limi va raqamli pedagogik texnologiyalar o'quvchilarning kreativ salohiyatini ochib berishda samarali vosita hisoblanadi.

AKT vositalarining yana bir muhim jihati shundaki, ular ta'lim jarayonida vizual va audio materiallardan keng foydalanish imkonini yaratadi. Inson miyasining axborotni ko'rish va eshitish orqali tezroq qabul qilishi ilmiy jihatdan isbotlangan. Shu bois video darslar, animatsiyalar, grafik tasvirlar va simulyatsiyalar o'quvchilarning mavzuni chuqurroq tushunishiga yordam beradi. Bunday yondashuv esa o'quvchilarning tasavvur doirasini kengaytirib, ularda yangi g'oyalarni shakllantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, murakkab mavzularni virtual modellar orqali tushuntirish o'quvchilarning tahliliy va ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishda samarali natija beradi. Bundan tashqari, internet tarmoqlari va raqamli kommunikatsiya vositalari o'quvchilarning dunyoqarashini kengaytiradi. Ular turli mamlakatlardagi tengdoshlari bilan muloqot qilish,

xalqaro loyihalarda ishtirok etish va global axborot resurslaridan foydalanish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu esa o'quvchilarda yangi g'oyalarni qabul qilish, turli madaniyatlarni tushunish va innovatsion fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Zamonaviy jamiyatda muvaffaqiyatga erishish uchun aynan mana shunday kompetensiyalar muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, AKT vositalaridan samarali foydalanish pedagoglardan ham yuqori kasbiy mahorat va zamonaviy texnologiyalarni bilishni talab etadi. O'qituvchi AKT vositalarini dars jarayoniga maqsadga muvofiq ravishda integratsiya qila olishi, o'quvchilarni ijodiy faoliyatga yo'naltirishi va interaktiv metodlardan unumli foydalanishi zarur. Chunki texnologiya o'z-o'zidan natija bermaydi, balki uni to'g'ri qo'llashgina ta'lim samaradorligini oshiradi. Shu sababli pedagoglarning raqamli kompetensiyalarini rivojlantirish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi.

Zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) vositalarining o'quvchilarda kreativ fikrlashni rivojlantirishdagi o'rni tobora keng o'rganilmoqda. Xorijiy va mahalliy olimlar bu jarayonni turli yondashuvlar asosida tahlil qilib, AKTning ta'limdagi innovatsion salohiyatini ilmiy jihatdan asoslab bermoqdalar. Birinchi xorijiy tadqiqotlardan biri Lev Vygotskyning ijtimoiy konstruktivizm nazariyasiga asoslanadi. Uning fikricha, “bilimlar ijtimoiy muhitda hamkorlik jarayonida shakllanadi” (Vygotsky, 1978). Ushbu yondashuv AKT vositalari orqali tashkil etiladigan hamkorlikdagi o'qitish, onlayn muhokamalar va raqamli platformalardagi jamoaviy ishlar o'quvchilarning kreativ fikrlashini rivojlantirishini asoslaydi. Vygotsky nazariyasiga ko'ra, raqamli muhit o'quvchining “yaqin rivojlanish zonasi”ni kengaytirib, mustaqil va ijodiy fikrlashni kuchaytiradi. Ikkinchi xorijiy yondashuv Jean Piagetning kognitiv rivojlanish nazariyasi bilan bog'liq. Piagetga ko'ra, “o'quvchi bilimni tayyor holda olmaydi, balki uni faol kashf etadi” (Piaget, 1952). AKT vositalari, xususan interaktiv simulyatsiyalar, virtual laboratoriyalar va multimedia dasturlar o'quvchilarga bilimni mustaqil kashf etish imkonini beradi. Bu esa ularning ijodiy va tanqidiy fikrlashini rivojlantiradi. Xorijiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, raqamli ta'lim muhitida o'quvchilar muammolarni turli yo'llar bilan hal qilishga o'rganadi va bu kreativlikning muhim komponentidir.

O'zbek pedagog olimlaridan biri B.A. Akbarov va Sh.T. Maxmudov tomonidan olib borilgan tadqiqotda kreativ kompetensiyalarni rivojlantirishda raqamli texnologiyalarning ahamiyati tahlil qilingan. Ularning fikricha, “AKT asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni o'quvchilarda mustaqil fikrlash va innovatsion yondashuvni kuchaytiradi” (Akbarov & Maxmudov, 2024).

Tadqiqot natijalari AKT vositalari yordamida o'quvchilarning ijodiy fikrlash darajasi sezilarli darajada oshishini ko'rsatadi. Yana bir o'zbek olimi G.O. Ernazarova va Q.T. Isroilov ishlarida ham shunga o'xshash xulosalar keltiriladi. Ular ta'kidlashicha, “raqamli didaktika o'quvchilarda kreativ kompetensiyani shakllantirishga sezilarli ta'sir ko'rsatadi va muammoli vaziyatlarda innovatsion yechim topish ko'nikmasini rivojlantiradi”. Ushbu tadqiqot AKT vositalarining individual ta'limni rivojlantirishdagi o'rnini ham yoritadi. Bundan tashqari, S.I. Yo'ldosheva tomonidan olib borilgan tadqiqotda boshlang'ich ta'limda kreativ fikrlashni rivojlantirishda loyihaviy va interaktiv metodlarning ahamiyati ko'rsatib o'tilgan. Muallifning ta'kidlashicha, “o'quvchilarning ijodiy faoliyatini rivojlantirish uchun zamonaviy texnologiyalar va interfaol metodlar uyg'un qo'llanishi zarur”.

Xulosa: Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) vositalari zamonaviy ta'lim jarayonining ajralmas qismi bo'lib, o'quvchilarda kreativ fikrlashni rivojlantirishda muhim didaktik ahamiyatga ega. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, multimedia vositalari, elektron darsliklar, virtual laboratoriyalar, interaktiv platformalar va onlayn resurslardan samarali foydalanish

o‘quvchilarning nafaqat bilim olish darajasini oshiradi, balki ularning mustaqil fikrlash, tahlil qilish va yangi g‘oyalar yaratish qobiliyatini ham rivojlantiradi. AKT asosidagi ta‘lim jarayoni an’anaviy yondashuvlardan farqli ravishda o‘quvchini passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantiradi, bu esa kreativ fikrlashning shakllanishida asosiy omillardan biri hisoblanadi. Shuningdek, raqamli texnologiyalar yordamida tashkil etilgan ta‘lim muhitida o‘quvchilar muammoli vaziyatlarni hal qilish, jamoada ishlash va innovatsion yechimlar topish ko‘nikmalarini rivojlantiradilar. AKT vositalarining ta‘lim jarayoniga keng joriy etilishi o‘quvchilarning individual imkoniyatlarini hisobga olish, ularning qiziqish va ehtiyojlariga mos o‘quv materiallarini tanlash imkonini ham beradi. Bu esa ta‘lim samaradorligini oshirish bilan birga, ijodiy yondashuvni kuchaytiradi. Shu bilan birga, kreativ fikrlashni rivojlantirishda pedagogning roli ham juda muhim bo‘lib, u AKT vositalaridan maqsadli va samarali foydalanishi lozim.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Akbarov, B. A., and Sh. T. Maxmudov. Raqamli texnologiyalar asosida o‘quvchilarda kreativ kompetensiyalarni rivojlantirish. Tashkent, 2024.
2. Ernazarova, G. O., and Q. T. Isroilov. “Raqamli didaktika va kreativ kompetensiyani shakllantirish masalalari.” *International Journal of Pedagogical Research*, vol. 12, no. 3, 2023, pp. 45–52. <https://inlibrary.uz/index.php/ijp/article/view/84738>.
3. Piaget, Jean. *The Origins of Intelligence in Children*. New York, International Universities Press, 1952.
4. Vygotsky, Lev S. *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge, MA, Harvard University Press, 1978.
5. Yo‘ldosheva, S. I. “Boshlang‘ich ta‘limda interaktiv metodlar orqali kreativ fikrlashni rivojlantirish.” *Educational Research in Uzbekistan*, 2022. <https://erus.uz/index.php/er/article/view/4979>